

Piotr Kowolik, Michał Pindera

Niezbędne umiejętności do wykonywania zawodu nauczyciela klas I-III w dochodzeniu do mistrzostwa w świetle badań

Nauczyciel i Szkoła 1 (4), 74-78

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Piotr KOWOLIK,
Michał PINDERA**

Niezbędne umiejętności do wykonywania zawodu nauczyciela klas I-III w dochodzeniu do mistrzostwa w świetle badań

W połowie lat osiemdziesiątych ujawnił się kryzys polskiego szkolnictwa wyższego. Był on spowodowany nie tylko przyczynami natury politycznej i ekonomicznej, ale także przyczynami obiektywnymi związanymi z gwałtownymi przemianami cywilizacyjnymi w świecie.

Nauczanie początkowe jest wstępnym ogniwem w edukacji szkolnej, która ma do spełnienia wiele ważnych zadań dydaktycznych, kształcących i opiekuńczo-wychowawczych. Ze względu na swoistość psychiki dziecięcej optymalny system nauczania początkowego winien umożliwić maksymalną integrację organizacyjną, treściową, metodyczną i wychowawczą procesu dydaktyczno-wychowawczego. Wymaga więc dobrze wykwalifikowanej kadry.

Ważnym jest i pożądanym, aby nauczyciel rozpoczynając swoją pracę miał motywację do stałego doskonalenia, doksztalcania i podnoszenia swych kwalifikacji przez co powinien dojść do mistrzostwa w zawodzie.

Punktem wyjścia do rozważań nad umiejętnościami nauczycieli klas początkowych jest podanie operacyjnej definicji tego pojęcia.

M. Maciaszek podaje następującą definicję umiejętności:

„umiejętność dydaktyczna to zdolność do sprawnego i skutecznego działania, w którym posługuje się on środkami odpowiednimi do aktualnie zmieniającej się sytuacji pedagogicznej”.¹ Wyodrębnia on trzy podstawowe czynniki kształtujące umiejętności dydaktyczne:

---

¹ M. Maciaszek, *Kształtowanie umiejętności dydaktycznych nauczycieli*. Warszawa 1963, s. 73

1. korzystny dla zawodu nauczycielskiego typ osobowości,
2. wiedzę operatywną,
3. doświadczenie pedagogiczne.

W korzystnym typie osobowości M. Maciaszek wyodrębnia dwie zasadnicze cechy:

- ekspresję – jako zdolność do przekazywania uczniom swoich myśli, uczuć i pragnień,
- spostrzegawczość pedagogiczną – jako zdolność do odczytywania efektów ekspresyjnych.²

Według E. J. Wenhama³ umiejętności dydaktyczne nauczyciela obejmują:

1. wiedzę merytoryczną,
2. wiedzę pedagogiczno-psychologiczną,
3. umiejętności warsztatowe.

Umiejętności dydaktyczne nauczyciela zdaniem B. Niemierki⁴ obejmują dobór, porządkowanie i przetwarzanie treści nauczania, które są, zdaniem autora osnovą współczesnej dydaktyki. Wszystkie działania nauczyciela mają swój ścisły związek z planowaniem i przetwarzaniem treści nauczania jako systemu. Nauczyciel w szczególności powinien:

1. zaplanować cele nauczania,
2. określić wymagania,
3. dokonać wyboru materiału nauczania, jako środka do realizacji celów,
4. dokonać w procesie dydaktycznym przetworzenia treści nauczania z planowanej, poprzez poznawaną w opanowaną, zachowując ją jako system z istniejącą w niej nadal strukturą i powiązaniem (relacjami).

Aby osiągnąć mistrzostwo w zawodzie należy wiedzieć do jakiego układu niezbędnych umiejętności należy dążyć. Badania przeprowadzono wśród 350 nauczycielek klas początkowych w 1996 roku, które reprezentowały województwa: bielsko-bialskie, częstochowskie, katowickie, kieleckie, krośnieńskie, piotrkowskie i rzeszowskie. Nauczycielki na sformułowane pytanie miały wymienić w układzie rangowym umiejętności teoretyczne i praktyczne jakie ich zdaniem są niezbędne do wykonywania zawodu.

Odnosnie umiejętności teoretycznych nauczycielki były w miarę jednomyślne. Za niezbędną uważały wiedzę z zakresu psychologii, pedagogiki i metodyki. Zwracały też uwagę na umiejętności samokształcenia oraz zainteresowania zawodowe. Obrazuje to tabela 1.

² Op. cit.

³ Proceedings of the International Conference on Education for Physics Teaching – Trieste 1st – 6th September 1980 Red.: P. J. Kennedy, A. Loria. University of Edinburgh, Edinburgh, Scotland.

⁴ B. Niemierko, Pomiar sprawdzający wielostopniowy. Bydgoszcz 1986

Tabela 1
Umiejętności teoretyczne niezbędne do wykonywania zawodu

Lp.	Umiejętności teoretyczne	Liczba wskazań
1	Wiedza psychologiczna	120
2	Wiedza pedagogiczna	100
3	Wiedza metodyczna	80
4	Umiejętności samokształcenia	30
5	Zainteresowania zawodowe	20

Umiejętności praktycznych badane osoby wymieniły bardzo wiele. Do najczęściej powtarzających się należą: umiejętności organizacyjne, umiejętności artystyczne, umiejętność nawiązywania kontaktu z dzieckiem, umiejętność przekazywania wiedzy i nienaganna wymowa. Ilość głosów odnośnie tych umiejętności wskazuje na ich równorzędność. Trudno jest wyodrębnić umiejętność najważniejszą. Wskazuje to tabela 2.

Tabela 2
Umiejętności praktyczne niezbędne do wykonywania zawodu

Lp.	Umiejętności praktyczne	Liczba wskazań
1	Umiejętności organizacyjne	60
2	Umiejętności artystyczne	60
3	Umiejętności nawiązywania kontaktu z dzieckiem	60
4	Umiejętności przekazywania wiedzy	50
5	Nienaganna wymowa	50
6	Umiejętności wiązania teorii z praktyką	40
7	Umiejętności stosowania pomocy dydaktycznych	30

Pojedyncze głosy wymieniały: serdeczność, uśmiech na co dzień, takt pedagogiczny, szacunek wobec dziecka.

Ważne jest i pożądane, aby nauczyciel rozpoczynając swoją pracę miał motywację do stałego doskonalenia, dokształcania i podnoszenia swych kwalifikacji przez co powinien dojść do mistrzostwa w zawodzie.

Kolejne pytanie postawione w ankiecie dotyczyło określenia czynników sprzyjających w dochodzeniu do mistrzostwa w zawodzie. Badane osoby wymieniły szereg czynników: samokształcenie (czytanie fachowej literatury, no-

wości wydawniczych) – 100; praktyka zawodowa (staż pracy) – 70; mała liczebność klasy – 70; warunki materialne i bytowe sprzyjające motywacji i doskonalenia – 50; praca nie przeciążona godzinami ponadwymiarowymi – 40; własna praca twórcza – 20.

Wśród tych czynników są zależne od nauczyciela i niezależne od niego. Analizując możemy stwierdzić, że nauczycielki podejmowałyby pracę samokształceniową, gdyby miały dostęp do dobrze zaopatrzonej biblioteki pedagogicznej czy szkolnej, gdyby ich warunki materialne pozwalały im na zakup fachowej literatury czy prasy pedagogicznej. Ponadto możliwość uczestniczenia w konferencjach metodycznych, w lekcjach pokazowych powinna mobilizować nauczycielki do twórczej pracy. Sprzyjałoby temu wyposażenie klasopracowni w pomoce naukowe, mała liczebność klas, praca nie przeciążona godzinami ponadwymiarowymi.

Spełnienie tych warunków sprzyjałoby większemu zaangażowaniu w pracę i umiłowaniu zawodu.

Podstawowym zadaniem nauczyciela klas I–III jest nauczanie, wychowanie i opieka powierzonych sobie zespołów uczniowskich. W pracy nauczyciela kluczowe znaczenie dla sukcesu zawodowego mają umiejętności twórczego myślenia prowadzącego do rozwiązywania nowych problemów. Rozwijaniu tej umiejętności służą właściwie pomyślane zajęcia laboratoryjne projektowe, różnorodne praktyki związane z przedmiotami kierunkowymi i specjalistycznymi. Ponadto są to umiejętności: postrzegania i analizy zjawisk i faktów w różnych aspektach (społecznym, socjologicznym, ekologicznym, regionalnym); oryginalnego myślenia; praktycznego wykorzystania posiadanej wiedzy w codziennej praktyce zawodowej; korzystania ze źródeł informacji; samodzielnego uczenia się, uzupełniania i aktualizacji swoich kwalifikacji zawodowych; sprawnego komunikowania się ze współpracownikami, rodzicami i środowiskiem.

O sukcesie zawodowym nauczyciela klas młodszych, w równej mierze jak wiedza i umiejętności, decydują cechy jego osobowości oraz hierarchia uznawanych przez niego wartości. Do niewątpliwie pożądanых cech osobowości należą: otwartość na wszystko co nowe; inicjatywność; twórczość; zdolność wiązania teorii z praktyką oraz zdolność obiektywnej oceny wyników pracy własnej i uczniów.⁵

Przygotowanie pedagogiczne nauczycieli klas I–III powinno zapewnić im optymalne funkcjonowanie w interakcji z uczniami. Do podstawowych umiejętności pedagogicznych zaliczamy: umiejętność organizowania i rozwiązywania sytuacji

⁵ J. Woźnicki (red.), *Elastyczny system studiów dwustopniowych*. Warszawa 1996, s. 27–28

dydaktycznych i wychowawczych; umiejętność poznania i kontaktowania się z uczniem oraz rozwijania jego zdolności poznawczych i motywacji uczenia się; umiejętność planowania działalności pedagogicznej; umiejętność nawiązywania kontaktów ze środowiskiem dziecka, głównie z domem rodzinnym; umiejętności opiekuńczo-wychowawcze.⁶

---

⁶ K. Duraj-Nowakowa, Profesjonalizacja studentów przez teorię i praktyki pedagogiczne. Łowicz 1996; tejsz, Modelowanie systemowe w pedagogice. Kraków 1997.